

ІВАН ХЛАНТА У СВІТЛІ БІБЛІОГРАФІЇ

*Качкан В. Іван Хланта. Біобібліографічний покажчик.
/ Володимир Качкан. – Ужгород: ВАТ "Патент", 2008. – 458 с., іл.*

Зміст, масштабність та значення будь-якої яскравої творчої особистості досить часто характеризуються багатогранністю її діяльності. Саме до таких особистостей належить і І.Хланта. Його життя склалося так, що довелося працювати учителем української словесності, директором сільської восьмирічки, викладачем університету, займатися видавничою і бібліотечною справою, культурологією, журналістикою, літературознавством, краєзнавством і т.д. Та найбільшої і цілком заслуженої слави він зажив як народознавець. Пішки обходив десятки, коли не сотні сіл, містечок і міст у своєму рідному Закарпатті, Бойківщині та Гуцульщині, на Кубані, в Румунії та Сербії. Виявив там талановитих знавців та виконавців українських народних пісень, оповідачів казок, легенд та переказів, носіїв інших жанрів української усної народної поетичної творчості, описав сотні звичаїв та обрядів, не один десяток естетично розвинутих особистостей з народу. А ще до того постійно виступає в періодичній пресі з рецензіями, статтями, публіцистичними роздумами, бере участь у зустрічах з учнівською та студентською молоддю, різного роду творчих вечорах, звітах тощо. Одне слово: ім'я І.Хланти ось уже близько 45 років не сходить зі сторінок газет, журналів, наукових збірників, книг, звучить по радіо і на телебаченні. Певне, й самому автору тих публікацій та передач уже важко звести їх до якоїсь цілісної системи, а відтак і відтворити в деталях грані своєї діяльності на ниві української духовності. Тим паче ще важче зробити це рядовому читачеві. Тож маємо щиро дякувати В.Качкану, що взявся за цю копітку справу і довів її до логічного завершення. У наслідку такої роботи й постала його фундаментальна праця "Іван Хланта: Біобібліографічний покажчик" (Ужгород, 2008), позначена не лише багатством зібраного, дослідженого і систематизованого матеріалу, а й новаторським характером її задуму, усієї сукупності її основоположних підстав.

Як досвідчений науковець-бібліограф В.Качкан не обмежився лише бібліографічним описом та упорядкуванням публікацій І.Хланти. Його задум передбачав подати духовний портрет ученого, культурно-освітнього та громадського діяча, у своєрідний спосіб охарактеризувати його життєві принципи та ідеали, його громадянську позицію у нелегкі часи підсоветської дійсності. З цією метою у передньому слові "Божі дари – чоловіцькі труди" упорядник подав стисло, але змістовну біографію І.Хланти, охарактеризував його педагогічну, наукову та громадську діяльність, доповнивши це відгуками про його фольклористичні, літературознавчі, бібліографічні, мистецтвознавчі праці та статтею-післясловом В.Марка "Той, що слухає голос віків". Спроектовані на суто бібліографічний матеріал, вони не лише доповнюють його, а й повніше та докладніше розкривають глибинний зміст публікацій ученого, журналіста, культурно-освітнього і громадського діяча. Так, скажімо, на тлі біографічних даних, особливо відомостей про утиски, переслідування і звільнення за сфабрикованим звинуваченням з посади доцента кафедри української літератури Ужгородського університету, стають зрозумілішими зацікавлення І.Хланти бібліографією. У книзі добре показано, як він не скорився владі, не зрадив своїм раз і назавжди обраним принципам. Відтак те, що не можна було сказати прямо, говорив у підтексті. Принципи бібліографії вимагали насамперед, точності та докладності описів, а це зобов'язувало вивчати і, так би мовити, "незручні" матеріали у єдності суперечностей, отже, й готувати

основу для ґрунтовних народознавчих та літературознавчих досліджень. Характерним у цьому плані є бібліографічний покажчик "Літературне Закарпаття у ХХ столітті" (Ужгород, 1995). Уже такі імена як С.Черкасенко, І.Чендей, П.Скунць, В.Гренджа-Донський, Д.Кремінь, Ю.Шкробинець та інші промовисто характеризують справжню сутність зацікавленень укладача та сукупність його поглядів на діалектику літературного поступування досоветського Закарпаття і за обставин підсоветської дійсності. Тож цілком закономірно, що багаторічна праця бібліографа увінчалася небувалим успіхом. Переконливим прикладом того стало 39 рецензій та відгуків, які з'явилися у різних, від районних газет Закарпаття ("Новини Мукачева", "Вісник Хустщини") до загальноукраїнських ("Літературна Україна", "Дзвін", "Всесвіт") та закордонних ("Euryai utas", Будапешт; "Українське слово", Київ-Париж; "Нове життя", Пряшів), виданнях. На основі зібраного бібліографічного матеріалу було підготовлено і видано персональні покажчики "Володимир Ладижець", "Степан Жупанин", "Семен Панько", "Юрій Керекеш", "Василь Вовчок", "Василь Пагира", "Омелян Довганич", "Микола Зимомря" та інші, які переросли в ґрунтовні літературознавчі розвідки, портрети та монографії. Так, мовою бібліографії В.Качкан показав нескореність І.Хланти, його багатий духовний світ, здатність протистояти найскладнішим обставинам і виходити у боротьбі з ними переможцем.

У всій повноті відображає бібліографічний покажчик і виняткову працьовитість та багатогранність діяльності І.Хланти. Десять розділів книги охоплюють окремі видання, підготовлені вченим, його фольклористичні статті та рецензії, публікації записів усної народної творчості, літературознавчі, мистецтвознавчі та бібліографічні праці, статті педагогічного та культурологічного характеру, матеріали про українців Румунії та Сербії, літературу про життя і творчість закарпатського сподвижника на терені української духовності. Прикметною особливістю цього видання є й те, що у ньому видруковано відгуки про фольклористичні, літературознавчі, бібліографічні та мистецтвознавчі праці І.Хланти, систематизовано і оприлюднено описи підготовлених до друку збірок народної прози, пісень українців Румунії та Сербії, фольклорні записи з голосу Ганни Опришко (с.Голобутів Стрийського району Львівської області), коломийок з Колачави Міжгірського району та рідного села Копашнево Хустського району на Закарпатті, нариси про життя і творчість коломийкарів Закарпаття, низку нових персональних бібліографічних покажчиків і т.д. Цінність цих праць виявляється у їх фундаментальності та неповторності. Не можемо скаритися на брак наукових та розрахованих на широке коло читачів збірок соціально-побутових казок. Однак двотомник "Українська соціально-побутова казка", підготовлений І.Хлантию до друку, з-поміж них займає особливе місце. Насамперед це – підсумок його праці упродовж кількох десятиліть і як збирача, і як дослідника та видавця. Переданий упорядником зміст цих томів засвідчує глибоко науковий підхід фольклориста до добору художніх текстів та їх варіантів, за якого враховується не лише ідейно-тематичне спрямування твору, а й особливості побутування насамперед у даній місцевості та на тлі загальноукраїнського казкового звичаю. А це дає для майбутніх дослідників епічних оповідних жанрів багаті можливості з'ясування їх джерел, варіативності та типології сюжетів, своєрідності поетики та естетики побутування. Вельми цікавим з цього погляду є цикл, скажімо, антицарських казок. Те саме стосується й інших, ще неопублікованих праць, надто ж коли йдеться про записи від українців Румунії та Сербії. Сьогодні в українській фольклористиці звертається певна увага на проблему естетично розвинутої особистості в українському народному

звичаї (М.Дмитренко, К.Черемський, М.Набок). Однак на її науковій розробці позначається відсутність концептуальних праць, зрештою, і зібраного первинного матеріалу. Тому нариси життя і творчості носіїв коломийкового жанру, твори з їх репертуару, які ввійшли до збірника "Сучасні коломийкарі Закарпаття", викликають особливе зацікавлення дослідників української народної психології та естетики, народознавців загалом, дадуть нові матеріали для розв'язання цієї винятково важливої проблеми.

Панорамно заявлені у покажчику й інші грані творчої діяльності, без вагань скажемо, видатного народознавця сучасності. Насамперед В.Качкан наголошує на своєрідному розумінні І.Хлантою такої діяльності. Спостерігаючи народні звичаї та обряди, слухаючи виконавців народних пісень, коломийок, оповіді казкарів, переказів та легенд, ми сприймаємо їх як звичайне побутове і повсякденне явище. Нам здається, що так було, є і буде. При цьому не зауважуємо, що це далеко не так, не задумуємося над долею наших національних духовних цінностей, їх призначенням в духовному розвої прийдешніх поколінь українців. І.Хланта розуміє і усвідомлює це по-своєму. Йому болить те, що у наслідку нашої байдужості та насильного витіснення національних звичаїв, свідомого і цілеспрямованого нищення основ нашого національного буття різного роду окупаційними режимами ми катастрофічно втрачаємо корені цього буття, що глобалізаційні процеси стали продовженням ідеології і практики отих окупаційних режимів, які звертають нас зі шляху природного національного розвитку. "Вважаю, що лише своєю натхненною працею щодня впевнено, рішуче, наполегливо ми повинні творити Вітчизну. Я бачу перед собою мету, до якої прагнули всі свідомі українці, і не сподіваюся, що воно саме собою, без нашої участі "якось зробиться". Твердо переконаний, що маємо своїми руками зробити, збудувати по цеглинці Українську державу, рідний дім. А для цього треба на кожній ділянці робити чесно і самовіддано трудитись", – говорить Іван Васильович. Конкретним виявом, конкретною ділянкою такої роботи для нього стало народознавство. Тому й поспішає берегти для нащадків неоціненні скарби національної духовності. Наведемо лише один, але досить промовистий приклад. У покажчику під позицією 75 зазначено: Казки Юрія Баняка / Запис текстів, упорядкування, вступ. ст., примітки та слов. І.В.Хланти; підгот. текстів М.Офіцинської; худ. М.М.Аронєць. – Ужгород: Патент. – 650 с. Опис змісту цього видання засвідчує унікальну пам'ять оповідача казкового епосу, неповторність його репертуару, до якого входять не лише казки, а й перекази, бувальщини, притчі, билини, анекдоти. 205 казок, записаних від оповідача, дали фольклористові усі підстави вважати Ю.Баняка одним з найсамобутніших казкарів України, своєрідним явищем у всьому слов'янському світі. На жаль, тяжка недуга передчасно звела Ю.Баняка в могилу. Коли б не І.Хланта, він назавжди забрав би з собою все, що знав. Іван Васильович не дав загинути цим скарбам, зберіг і передав їх сучасним і прийдешнім поколінням. Завдяки невсипущій праці фольклориста ці покоління будуть співвідносити себе не з модерними та постмодерними штукарствами, не з псевдомистецькими викрутасами, а з історичною пам'яттю свого народу, закарбованою в "Легендах та переказах Іршавщини", "Легендах та переказах Міжгірщини", "Народних переказах Закарпаття", збірниках та дослідженнях різних уснопоетичних жанрів, яким учений-народознавець дав друге і вічне життя.

Докладно зібравши та опрацювавши публікації в районних, обласних, всеукраїнських та зарубіжних виданнях, В.Качкан усебічно розкрив і такі неповторні грані творчої особистості І.Хланти, як почуття морального обов'язку перед минулими, сучасними і прийдешніми поколіннями, уміння природно поєднувати в собі якості і досвід академічного вченого, дієвого провідника наукових ідей у широкі маси, на основі чого він формує духовний світ, національну свідомість своїх земляків, не дає згаснути в їх душах почуття національної честі та

гідности. Бібліографічні дані засвідчують, що І.Хланта робить це не нав'язливо, з почуттям міри і такту, виходячи зі свого багатого педагогічного досвіду і досвіду культурно-освітньої та громадської роботи. Численні його виступи в пресі, на радіо і телебаченні, зустрічі з учнями загальноосвітніх шкіл, студентами, у трудових колективах – то далеко не повний перелік форм такої роботи, роботи повсякденної, відповідальної, а тому зовсім не чорнової, як іноді вважають. Публікації народознавця, педагога, культуролога, журналіста І.Хланти та 625 позицій у розділі "Література про життя і творчість", світлини переконливо засвідчують правдивість сказаного вище. Важко знайти подібну постать в українській науці, освіті та культурі. А все тому, що в його роботі немає головного і другорядного. Він добре усвідомлює: 1) кожна публікація у районній газеті має своє призначення і доносить у найвіддаленіші, найглибінніші села українську національну ідею, доносить її до тих, для кого в іншій спосіб вона мало, а то й зовсім недоступна; 2) кожна зустріч навіть у невеличких колективах робить те саме. 625 згаданих позицій (а ще додамо до них книги, які пішли в народ), помножені на тисячі читачів та ще й за обставин нищення советською владою української національної духовності чітко окреслюють масштаби і значення наукової, педагогічної, культурно-освітньої та громадської діяльності І.Хланти, зміст його життєвих принципів та ідеалів, характеризують його як справжнього сподвижника української національної ідеї, як взірць практичної діяльності щодо її втілення в життя за найскладніших історичних та суспільно-політичних обставин.

Скрупульозна робота В.Качкана-бібліографа відкриває здатність і вміння І.Хланти організувати навколо себе колективи односторонніх, одержимих благородною справою. Це і музикознавці, які виконували розшифрування мелодій та підготовку текстів до друку (Ф.Копинець, А.Гайналій, М.Попенко, Т.Росул, М.Офіцинська), художники (В.Ковач, В.Петрецький, В.Вовчок, М.Аронєць), учителі (М.Алмаші, Л.Ходанич, Х.Шкробинець, надто ж педагогічний колектив рідної Копашнівської ЗОШ I-III ступенів, за підтримки та дієвої допомоги яких відкрив Крайовий музей літератури, фольклору та мистецтва), рецензенти (В.Танчинець, В.Пагіря, І.Гарастей, І.Чопей), працівники (О.Люта, О.Закривидорога, М.Стойка). Усі вони покликані і об'єднані вченим на збереження і примноження джерел нашого повсякденного буття на нашому, рідному, національному ґрунті, до усвідомлення того, що в такій праці сила і міць, отже, й безсмертя нації. Зручності у користуванні книгою додають і подані вкінці іменний покажчик та список використаних періодичних видань.

Насамкінець зазначимо, що всебічне охоплення та ґрунтовне наукове осмислення зібраного матеріалу, продумана структура книги, своєрідність творчого задуму її автора дають усі підстави стверджувати: В.Качкан досяг поставленої мети, крізь призму бібліографії з достатньою повнотою розкрив світ наукових зацікавлень І.Хланти, створив яскравий духовний портрет одного з найвизначніших сподвижників на ниві сучасного народознавства і науки загалом, на ниві освіти та культури українського народу. Покажчик також стане доброю підмогою у дослідженні проблем теорії та історії вітчизняної фольклористики, освіти, культурології, бібліографії, краєзнавства, інших виявів духовного життя наших далеких пращурів та сучасників. Цим і визначається його непересічна цінність.

*Олексій Вертій,
кандидат філологічних наук,
доцент Сумського державного педагогічного
університету ім. А.С.Макаренка, м. Суми*